

Tygielski, Wojciech

"Cheiron. Materiali e strumenti di aggiornamento storiografico, t. 1-4", a cura di Marco Cattini e Marzio A. Romani ; t. 4 a cura di Marco Bianchini, Daniela Frigo e Cesare Mozzarelli, Brescia-Parma 1983, 1984, 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/4, 792-794

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nej słowiańskiej kolonizacji z X wieku, przez późno-średniowieczną i nowożytną aż do współczesnej. To samo nazewnictwo świadczy, zdaniem Varsika, że już w XI—XII wieku zamieszkała nad górną Cisą ludność słowiańska, która należała do Słowian zachodnich a nie wschodnich, oraz że tereny naddunajskie od Preszburga (Bratysławy) aż po Sopron były w wieku XI—XII zasiedlone przez Słowian zachodnich (Słowaków).

Branislav Varsik jest badaczem bardzo sumiennym. Zebrał i wykorzystał wszelkie możliwe źródła do swego tematu. Interpretując je korzysta często z metody filologicznej. Metodą tą posługuje się najczęściej wówczas, gdy interesuje go przynależność narodowa ludności zamieszkującej Słowację we wczesnym średniowieczu, a potem napływającą do niej w czasach nam bliższych. Inne problemy wiążące się z historią osadnictwa w tej książce autora nie interesują. Pozostawia je innym opracowaniom.

Praca ukazała się nakładem Słowackiej Akademii Nauk. Ma bardzo staranną oprawę graficzną. Wydawcy zadbali o streszczenia w językach obcych (rosyjski, niemiecki, angielski). Korzystanie z książki ułatwia rejestr nazw miejscowości, ale znacznie utrudnia brak map (w całej pracy jest tylko jedna!). Praca Varsika spotka się na pewno z ogromnym zainteresowaniem historyków badających dzieje osadnictwa w Europie środkowo-wschodniej w średniowieczu, ale czy wszystkie jego sady zajmą trwale miejsce w nauce, trudno dziś jeszcze sądzić.

Adrienne Körmendy

„Cheiron”. Materiali e strumenti di aggiornamento storiografico. t. I: *Il potere di giudicare. Giustizia, pena e controllo sociale negli stati d'antico regime*, a cura di Marco Cattini e Marzio A. Romani, Grafo edizioni, Brescia 1983, s. 227; t. II: *La corte in Europa. Fedeltà, favori, pratiche di governo*, a cura di Marco Cattini e Marzio A. Romani, Grafo edizioni, Brescia 1983, s. 185; t. III: *Il seicento: un secolo in chiaroscuro*, a cura di Marco Cattini, Edizioni Astrea, Parma 1984, s. 176; t. IV: *Governo della casa, governo della città*, a cura di Marco Bianchini, Daniela Frigo e Cesare Mozzarelli, Edizioni Astrea, Parma 1985, s. 148.

„Jeszcze jedno czasopismo historyczne (!)”. Od tego równoważnika zdania zaczynają włoscy wydawcy prezentację swego nowego periodyku — jakby czuli, iż ta inicjatywa, przy mnogości tytułów ukazujących się obecnie we Włoszech, wymaga specjalnego uzasadnienia. Tym ostatnim ma być zarówno adresat, jak i formuła wydawnictwa stawiającego sobie za cel prezentację w kolejnych, jednolitych tematycznie numerach, zbiorów szkiców na tematy będące aktualnie przedmiotem badań i dyskusji naukowych, na tematy modne, ważne i aktualne w różnych stuleciach. Podstawowego odbiorcę stanowią zaś mają nauczyciele szkół średnich, co bynajmniej nie skłania wydawców do nadmiernego ograniczania aparatu naukowego, stanowi natomiast dodatkowy bodziec do szukania nieszablonowych ujęć prezentowanych zagadnień, jak i nowatorskiego formułowania tych ostatnich.

Aspekt informacyjno-instruktażowy reprezentują zamieszczane w kolejnych numerach informacje i omówienia zawartości zespołów źródłowych — użytecznych przy studiowaniu zagadnień, których dotyczą publikowane szkice, omówienia nowych, znaczących prac syntetycznych (np. „The Modern World System II” Immanuel Wallersteina) oraz obszerne wskazówki bibliograficzne.

Poczynaniom redaktorów pisma patronować ma tytułowy centaur Cheiron — syn Kronosa i Fility, nauczyciel młodego Achillesa, mędrzec i lekarz będący między innymi preceptorem Jazona, Asklepiosa i Apolla. Ten to znawca medycyny,

raniony strzałą Heraklesa, nie chciał bądź nie potrafił sobie pomóc — wołał umrzeć, niż cierpieć na wieki. Los lekarza pomagającego innym, lecz nie potrafiącego wyleczyć siebie samego może symbolizować kondycję historyka znającego i rozumiejącego świat dzięki swym studiom, lecz nie potrafiącego znaleźć skutecznego lekarstwa na problemy współczesności. Konsekwencją tej pesymistycznej konstatacji nie ma być jednak zawodowa bierność, lecz dalsze próby zrozumienia przeszłości — poprzez formułowanie stale nowych pytań i badawczych problemów.

„Cheiron” wydawany jest w Parmie, a w skład redakcji wchodzi uczeni związani z uniwersytetami północnych i środkowych Włoch — Marco Bianchini, Marco Cattini, Daniele Montanari, Cesare Mozzarelli, Roberto Navarrini, Maurizio Pegrari, Marzio A. Romani, którzy, poza gronem stałych współpracowników włoskich, korzystają przy redagowaniu kolejnych numerów z pomocy historyków zagranicznych (Y. Castan — Francja, A. Mączak — Polska, T. Klaniczay — Węgry, P. Partner — Wielka Brytania, D. Sella — Stany Zjednoczone, V. Vasquez de Prada — Hiszpania).

Na szczegółowe omówienie 28 studiów zawartych w czterech dotąd opublikowanych tomach brak tu miejsca, zmuszeni więc jesteśmy do pobieżnego przeglądu interesującej autorów tematyki.

Tom pierwszy, zatytułowany „Władza sądenia: sprawiedliwość, kara i kontrola społeczna w państwach *ancien régime'u*”, otwiera interesujący artykuł Roberto Celliego poświęcony początkom sądownictwa na terenie miast włoskich w wiekach XI i XII. Autor rutynowo zwraca uwagę na całkowity do niedawna monopol historyków prawa — z reguły koncentrujących swą uwagę na formalno-prawnym aspekcie badanych zjawisk oraz na brak podstawowych opracowań monograficznych, a co za tym idzie i ujęć syntetycznych, dotyczących procesu powstawania systemów prawa karnego na terenie Włoch. Wskazuje na komuny miejskie z przełomu XI i XII wieku, jako miejsce pierwszych realizacji takich systemów, podkreślając ich zasadniczą odmienną, jeśli idzie o źródło prawa, w stosunku do nowożytnych struktur państwowych. O ile bowiem w tych ostatnich prawa ustanawiał władca, o tyle w ówczesnych republikach miejskich prawodawcą był jeszcze ogół obywateli (*universitas civium*). Analizie płynących z tego faktu konsekwencji oraz wskazaniu na różnice i analogie między systemami prawnymi i odpowiednimi instytucjami średniowiecznych komun miejskich — głównie tokańskich i nowożytnego państwa, poświęca Celli swe dalsze rozważania. Pozostałe szkice pierwszego numeru dotyczą: przymusowych pielgrzymek w Holandii XIV—XV w. (Jan van Herwaarden), zwalczania przestępczości oraz różnorodnych elementów systemu penitencjarnego na terenie Szkocji 1500—1800 (Bruce Lenman, Geoffrey Parker), Holandii 1550—1800 (Herman Diederiks, Pieter Spierenburg) i szesnastowiecznej Anglii (James A. Sharpe). O przestępczości i jej zwalczaniu w stanie Massachusetts 1693—1770 pisze David Flaherty, zaś absolutystyczną Francję charakteryzują pod tym względem Alfred Soman, Nicole Castan i André Zysberg.

W problematykę drugiego numeru, poświęconego dworom europejskim, kompetentnie wprowadza czytelnika Alberto Tenenti. Na ewolucji roli dworu jako centrum administracyjnego Francji — od Franciszka I do Ludwika XIII — koncentruje się André Stegmann; Jacqueline Boucher omawia wzajemne przenikanie się struktur państwowych i dworskich za panowania ostatnich Walezjuszków, zaś Tibor Klaniczay analizuje — na przykładzie Siedmiogrodu — antagonizmy między dworem a społeczeństwem w Europie środkowej. Na szczególną uwagę zasługuje w tym numerze tekst Petera Partnera omawiający stan finansów papieżstwa w powiązaniu z renesansową aktywnością urbanizacyjną na terenie Rzymu (1420—1623), całkowicie zdominowaną przez inwestorów duchownych,

podporządkowujących swe działania centralnym założeniom propagandowym Stolicy Apostolskiej.

Wiek XVII ze swymi sprzecznościami to temat kolejnego, trzeciego już, numeru. Przegląd — choć niestety bardzo lapidarny — dotychczasowych prób patrzenia na to stulecie kontrowersyjnego kryzysu daje Aldo De Maddalena. Pozostali autorzy, co było do przewidzenia przy takim sformułowaniu tematu, poruszają zagadnienia bardzo różnorodne — od religijności (Massimo Mussini) poprzez problematykę gospodarczą (Marco Bianchini, Alberto Guenzi, Dante Bolognesi) i społeczną (Fabio Giusberti) aż po demografię (Carlo Marco Bel-fanti, który w cennych zestawieniach tabelarycznych wykazał ówczesną stagnację — z wyjątkiem Piemontu, Sabaudii i Sycylii — stanu zaludnienia większości Półwyspu Apenińskiego.

Tom czwarty — „Zarząd domu, władze miasta”, poświęcony jest specyficznemu gatunkowi piśmiennictwa — podręcznikom rządzenia, czy też zarządzania organizmami społecznymi różnej skali — od prywatnej siedziby i skupionego w niej dworu po republiki miejskie, czy księstwa. Ponieważ bogactwo tego typu literatury wydaje się być italską specjalnością, zamieszczone teksty w zasadzie nie wykraczają — w sensie geograficznym — poza półwysep, natomiast chronologicznie śledzą dzieje owego gatunku, określanego mianem *economica* od starożytności (Carlo Natali, Marco Bianchini), poprzez średniowiecze (Roberto Lambertini) i czasy nowożytne (Daniela Frigo), aż po początki epoki przemysłowej (Adriana Chemello).

Ukontentowani otwartością i przystępnością formuły „Cheirona” oraz różnorodnością podejmowanej na jego łamach tematyki z niecierpliwością oczekujemy na ukazanie się następných numerów. W bieżącym roku będą to: zbiór studiów na temat zjawiska patronatu i klienteli w Europie nowożytnej („Padrini e clienti nell'Europa moderna”) oraz tom poświęcony modlitwie — formule życia wewnętrznego towarzyszącej ludzkości od czasów starożytnych po dzień dzisiejszy, analizowanej w skrajnych sytuacjach kryzysu i zewnętrznego zagrożenia („Tra uomini e dei: la preghiera”). W dalszych planach parmeńskich wydawców znajduje się analiza relacji człowieka i tworzonych przez niego maszyn („Da Dedalo a oggi: per una storia degli automi”) oraz — znowu odwiecznej — skłonności ludzi obojga płci do upiększania, przy pomocy kosmetyków, własnego wyglądu („La maschera del viso: la cosmesi”).

Wojciech Tygielski

Ämterhandel im Spätmittelalter und im 16. Jahrhundert. Referate eines internationalen Colloquiums in Berlin vom 1. bis 3. Mai 1980. Studien aus dem Forschungsprojektschwerpunkt „Soziale Mobilität im frühmodernen Staat: Bürgertum und Ämterwesen” am Fachbereich Geschichtswissenschaften der Freien Universität Berlin, Band 3, wyd. Ilja Mieczk. „Einzelveröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin” t. 45, Colloquium Verlag, Berlin 1984, s. XII, 294, 6 nlb.

Sprzedż urzędów zdaje się budzić w ostatnich dekadach niemal tyle zainteresowania wśród historyków, ile okazywali jej prawnicy — zwłaszcza we Francji — w czasach Henryka IV i Ludwika XIII. Podobnie też podzielone są zdania na temat politycznych i społecznych skutków rozpowszechnienia się tego zjawiska w Europie (i zamorskich posiadłościach europejskich metropolii). Najszersza dyskusja rozgorzała w odniesieniu do XV—XVII w., w związku ze sporem o genezę i istotę nowożytnego państwa, jednak najciekawszym może głosem był artykuł